

ЗМІСТ

<i>Вступ</i>	7
<i>Розділ 1</i>	
Що важливо знати про гендер і недискримінацію в українському суспільстві	17
1.1. Основні поняття і зв'язок між ними: гендер, гендерні відносини і гендерна рівність	17
1.2. Права людини, множинність нерівностей у суспільстві та принципи недискримінації	25
1.3. Міжнародні зобов'язання України і вітчизняне законодавство: успіхи та виклики	33
1.4. Емпіричні підтвердження гендерної нерівності в суспільстві: міжнародні звіти та соціологічні дослідження	45
Висновки	48
Корисна література	50
<i>Розділ 2</i>	
Гендерна тематика в дослідженнях і публікаціях	55
2.1. Для чого і як включати гендерні аспекти в публікації та дослідження	55
2.2. Робота з чутливою тематикою (термінологія, етичні засади досліджень, презентація результатів)	68

2.3. Приклади фахових гендерних міждисциплінарних досліджень і публікацій	82
Висновки	100
Корисна література	101
Онлайн-курси	103
<i>Розділ 3</i>	
Гендерна й недискримінаційна політика організацій	107
3.1. Що спонукає організації розробляти внутрішньоорганізаційні політики гендерної рівності та недискримінації	107
3.2. Складові та приклади засад недискримінації й гендерної рівності в документах організацій	114
3.3. Гендерна й недискримінаційна політика в закладах вищої освіти: міжнародний досвід та Україна	126
Висновки	134
Корисна література	136
Програми курсів з гендерної проблематики	138
<i>Додаток А</i>	
Приклади формулювань засад недискримінації та гендерної рівності в документах організацій	143
<i>Додаток Б</i>	
Приклад соціологічного опитування персоналу організації ...	155
<i>Додаток В</i>	
Гендерна й недискримінаційна політика в закладах вищої освіти (на прикладі політики Києво-Могилянської академії) ..	165

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

Розділ 1

Що важливо знати про гендер і недискримінацію в українському суспільстві

1.1. Основні поняття і зв'язок між ними: гендер, гендерні відносини і гендерна рівність

Щоб розуміти, що таке гендерний аналіз, важливо знати специфіку термінології **гендерних студій**. Передусім доцільно зазначити, що це критичне знання, яке підважує усталені уявлення про соціальну структуру суспільства.

Поняття «гендер» з'являється в соціально-гуманітарному знанні другої половини ХХ століття як похідне від поняття статі. Однак гендер є не біологічною, а соціокультурною категорією: індивід не отримує «гендер» автоматично від народження, а набуває його під час включення в суспільне життя.

У глосарії Гендерного інформаційно-аналітичного центру «Крона»² про гендер зазначено, що це комплекс культурних і соціальних характеристик, який охоплює всі сфери діяльності людини. Гендер неоднаково осмислюють і трактують на різних

² Гендер// Глосарій, Гендерний інформаційно-аналітичний центр «Крона» <http://krona.org.ua/gender.html>

етапах розвитку гендерної теорії, які змінюють один одного — а часом тривають паралельно. На сучасному етапі розвитку гендерної теорії бажано використовувати останнє з наведених тут означень.

1. На «догендерному» етапі (до 60-х рр. ХХ ст.) термін «гендер» в англійській лінгвістиці означав граматичний рід іменника (чоловічий, жіночий, середній); у слов'янських мовах його стали часто використовувати в значенні «спеціальний рід», а в деяких випадках і взагалі як абсолютний синонім до слова «стать», що лише поглиблювало нерозуміння суті гендерної теорії, вказуючи на нерозривний зв'язок гендеру та біологічної статі людини.
2. В індивідуалістичному підході (інші назви: система «стать — гендер», рольовий підхід, статево-рольовий підхід, теорія «гендерних шухляд»; розвивається з 1970-х років) гендер — це залежний від біологічної статі набір фізичних і морально-етичних характеристик людини, моделей її мислення та поведінки, стратегій комунікації, відносин, що не є чимось статичним. Цей набір може змінюватися протягом життя, але конструюється насамперед під впливом культури й суспільства. У межах такого підходу гендер є відносним, тобто розуміння фемінності формується лише шляхом виключення маскулінності — і навпаки, а це закладає ідею нерівності (різні, бо нерівні). Такий підхід спрямовано на подолання гендерних стереотипів, формування андрогінного типу особистості, але він враховує лише «нормативну фемінність» та «нормативну маскулінність» і заперечує інші варіанти гендеру.
3. В інтеракційному (з акцентом на взаємодію) та інституціональному (з акцентом на суспільстві як комплексі об'єднань

громадян) підходах (розвивається з 1980-х років) гендер тлумачиться як самостійна, не зумовлена біологічною статтю, конструйована культурою та суспільством характеристика людини, щось, чого люди не мають за даність, а демонструють (осмислено чи неосмислено), взаємодіючи з різними людьми в різних інституційних та повсякденних ситуаціях.

У нещодавно перекладеному на українську мову «Глосарії і тезаурусі Європейського інституту з гендерної рівності» **гендер визначається** як «соціальні характеристики та можливості, пов'язані з буттям жінкою або чоловіком, зі стосунками між жінками та чоловіками, дівчатами та хлопцями, а також із відносинами поміж жінками та відносинами поміж чоловіками»³.

Дві найпоширеніші версії **походження терміна «гендер»**:

- Сексолог Джон Мані (John Money) 1955 року вжив у Британському журналі з медичної сексології (British Journal of Medical Sexology).
- Психолог Роберт Столлер (Robert Stoller) 1968 року опублікував статтю, у назві якої вжив слово «гендер»: «Sex and Gender: on the Development of Masculinity and Femininity» (популярніша версія).

Сучасні теорії гендерних відносин доводять, що соціальні відмінності між чоловіками та жінками не мають біологічного походження, не є вродженими, а лише набутими, приписаними індивідові суспільством.

³ Глосарій і тезаурус Європейського інституту з гендерної рівності / пер. М. Бабак, О. Давліканової, М. Дмитрієвої, М. Козир, Л. Компанцевої, К. Левченко, М. Скорик, О. Суислової. Київ: «Вістка», 2021. С. 30.

Окрім того, суспільні уявлення про «гендер» множинні й ситуативні. Уявлення про те, що означає бути жінкою чи чоловіком, змінюється залежно від **історичного та соціально-культурного контексту**. Наприклад, бути чоловіком зараз та сто чи дві роки тому — аж ніяк не те саме. Мають різний досвід і стикаються з відмінними суспільними сподіваннями також, наприклад, чоловіки в Україні та Швеції.

Коли говорять про гендер, то мають на увазі й такі поняття, як **маскулінність і фемінність** (соціальні уявлення про те, що означає бути чоловіком або жінкою). Зокрема, маскулінність у традиційній (патріархальній) парадигмі пов'язується із силою, владою, мужністю, витривалістю, агресією, неемоційністю, орієнтацією на успіх. Натомість фемінність — із протилежними до маскулінних рисами: емоційністю, чуйністю, слабкістю, залежністю тощо.

Що таке гендерні студії (gender studies)?

Це загальна назва *методологічного підходу* вивчення чинників, процесів і результатів соціального конструювання гендеру. Гендерні студії **міждисциплінарні**, стосуються низки соціально-гуманітарних і навіть природничих дисциплін. Гендерні студії охоплюють такі наукові напрями:

- **жіночі студії** (women's studies) — вивчення жінок і їхнього досвіду;
- **феміністичні студії** (feminist studies) — відрізняються від жіночих студій тим, що вивчають передусім владні відносини, патріархат, андроцентризм;
- **чоловічі студії** (men's studies) — вивчення нерівностей та ієрархій, владних відносин серед чоловіків, досвіду й ролі чоловіків у суспільстві;